

Пер.: Гавриил Попович, архим. Разговори за сердечно и душевно образование / [пер. з серб.]. – Београд, 1847. – 38 с.; Стоишич П. Цвет милости или Завещание чадолюбиваго отца / [пер. з серб.]. – Београд, 1848. – IV, 70 с.; Церковна история с найнуждните случаи в святата църква, т. е. с проповедането на вярата, гоненията, ересите, соборите и прочая / [пер. з грец. Аверкия Петровича та дияк. Григорія Гоги]. – Београд, 1855. – [4], 262, [18] с.

Літ.: Хамамджиев К. Аверкий Петрович – един светъл образ от Българското възраждане // Исторически преглед. – 1999. – № 1-2. – С. 113-137; Калиганов И. И. Аверкий (Петрович), митрополит Врачанский // ПЭ. – Т. 1. – М., 2000. – С. 130; Пузовић П. Аверкије, архимандрит // Српски биографски речник. [Књ.] 1 : А-Б. – Нови Сад, 2004. – С. 48-49; Путро О. І., Путро А. О. Студенти-іноземці Київської духовної академії та семінарії (XIX – поч. XX ст.). – К., 2011. – С. 47, 52, 119-130; Базайтов П. Спомен за възрожденския духовник Аверкий Петрович. – Режим доступу: <http://synpress-classic.dveri.bg/06-2003/6-averkii.htm>. – Назва з екрана.

В. В. Бурега

АВСЕНЄВ Петро Семенович – див.: **ФЕОФАН (АВСЕНЄВ)**

АГАПІТ (ВИШНЕВСЬКИЙ Антоній Йосифович) [рос. Агапит (Вишневский Антоний Иосифович)] (16[28].07.1867 – поч. січня 1923), архієпископ РПЦ, випускник КДА – церк. діяч і педагог.

Нар. у м-ку Іскорость Овруцького пов. Волин. губ. (нині – село в Коростенському р-ні Житом. обл.) у сім'ї псаломщика (батько А. згодом служив дияконом у с. Вигів Овруцького пов., нині – Коростенського р-ну Житом. обл.). Після закінчення Житом. ДУ (1878–82) і Волин. ДС (1882–88) призначений (з 15.07.1888) псаломщиком Свято-Троїцької церкви с. Дідковичі Овруцького пов. (нині – Коростенського р-ну Житом. обл.), де одночасно викладав у місцевій церковнопарафіяльній школі. Узявши шлюб, 21.11.1889 був рукопокладений єпископом Острозьким *Олександром (Заккісом)* у сан ієрея і переведений на посаду священика церкви Св. Йоана Богослова у с. Бехи Овруцького пов. Волин. губ. (нині – Коростенського р-ну Житом. обл.).

Агапіт
(Вишневський)

Поховавши дружину, у серпні 1892 вступив до КДА. Після 3-го курсу прийняв чернецтво (чин постригу звершено у КПЛ 10.08.1895); був висвячений на ієродиякона та ієромонаха. Закінчив навчання у 1896 зі ступ. канд. богослов'я (ухвалу Ради КДА від 06.06.1896 затверджено митрополитом Київським і Галицьким *Йоаникієм (Рудневим)* 26.06.1896). Канд. твір, що здобув схвальну оцінку рецензентів проф. К. Д. *Попова* і проф. М. О. *Олесницького*, присвятив темі: «Нравственно-аскетическое учение преподобного Нила, подвижника Синайского».

Після закінчення КДА рішенням Св. Синоду від 25–28.09.1896 був призначений інспектором Полтав. ДС. Згідно із синодальною ухвалою від 17–18.07.1898 переведений на посаду ректора духовної семінарії у м. Катеринославі (нині – м. Дніпропетровськ) та піднесений до сану архимандрита. Як професор богослов'я викладав Св. Письмо. У 1898–1902 очолював Кирило-Мефодіївське та Свято-Володимирське братства при Катериносл. ДС; входив до складу ком-ту, що опікувався справами Катериносл. міської публічної б-ки; головував у єпархіальних місіонерській та училищній радах; був членом відділу Імп. Правосл. Палестинського

тов-ва та ком-ту Правосл. місіонерського тов-ва у Катеринославі.

22.03.1902 призначений єпископом Уманським, 3-м вікарієм Київ. єпархії (чин хіротонії звершено 07.04.1902 у Ісакиївському соборі С.-Петербурга). З 03.01.1907 – єпископ Чигиринський, вікарій Київ. єпархії. У квітні 1902 – вересні 1908 керував Києво-Михайлівським Золотоверхим монастирем. Був товаришем голови розпорядчої ради Київ. єпархіального ком-ту Правосл. місіонерського тов-ва; очолював раду Свято-Володимирського єпархіального братства ревнителів православ'я при Києво-Софійському кафедральному соборі. З 1904 був почесним членом Тов-ва допомоги нужденним вихованцям Києво-Подільського ДУ.

З 1908 обіймав самотійні єпископські каф-ри – Владикавказько-Моздоцьку (з 16.09.1908) та Катеринославсько-Маріупольську (з 04.10.1911). Очолюючи єпархії, виявив себе енергійним і діяльним архієреєм. Значну увагу приділяв питанням єпархіального управління, розвитку духовної освіти, місіонерській роботі, особистому спілкуванню з духовенством і віруючими, піднесенню реліг. життя. Систематично відвідував парафії та монастирі, проводив богослужіння та займався проповідництвом (деякі зі «слів» А. з нагоди церк. свят і подій, а також його звернення до пастви опубліковано в ж-лах «Владикавказские епархиальные ведомости» за 1908–11 та «Екатеринославские епархиальные ведомости» за 1911–1917). З поч. 1-ї світової війни опікувався збором коштів і гуманітарної допомоги для потреб армії, прийомом і облаштуванням біженців та евакуйованих, організацією військ. лазарету у приміщенні архієрейського дому в Катеринославі. За пед. та церк. заслуги у дорев. час відзначений орденами Св. Анни 2-го (06.05.1901) і 1-го (06.05.1907) ступ., Св. Володимира 3-го (05.05.1904) і 2-го (06.05.1911) ступ.

У революц. роки продовжував керувати Катериносл. єпархією. У серпні 1917 – вересні 1918 брав участь у Помісному Соборі

РПЦ (до грудня 1917 очолював Господарсько-розпорядчу Нараду при Соборній Раді). Під час обрання Патріарха Московського і всієї Росії у жовтні 1917 висував свою кандидатуру, однак здобув підтримку лише п'яти соборян. Був одним з організаторів й активним учасником Всеукр. Церк. Собору 1918: головував у Передсоборній Раді, Комісії з питань єпархіального управління та парафіяльного життя (з січня 1918) та Господарській комісії (з червня 1918); входив до складу Соборної Ради (з 10.01.1918). Ухвалою Патріарха Московського і всієї Росії Тихона (Беллавіна) та Св. Синоду від 25.04.1918 піднесений до сану архієпископа.

Підтримуючи процес українізації церк. життя, ще під час засідань Собору обстоював ідею автокефалії УПЦ. 19.12.1918 на Софійській площі у Києві вітав війська Директорії УНР на чолі з С. Петлюрою. Відправив урочистий молебен у Києво-Софійському соборі з нагоди встановлення влади Директорії. Після прийняття 01.01.1919 закону УНР «Про верховне управління Української православної автокефальної синодальної церкви», що передбачав вихід укр. єпархій із підпорядкування Патріарху Московському, очолив новостворений вищий орган церк. управління на теренах України – Св. Синод УАПЦ (діяв у Києві в січні – лютому 1919). Активно впроваджував звершення богослужінь укр. мовою із поминанням імен очільників УНР (замість імені Патріарха Тихона).

Після падіння Директорії навесні 1919 виїхав до Одеси, а звідти – на Кубань, що на той час перебувала під контролем Збройних сил Півдня Росії генерала А. І. Денікіна. 19–24.05.1919 брав участь у Півд.-Схід. Рос. Церк. Соборі у м. Ставрополі (відомий як Ставропольський Собор), на якому було ухвалено рішення про організацію «Временного Высшего церковного управления на Юго-Востоке России» (ВВЦУ ЮВР). Восени 1919 ВВЦУ ЮВР розглянуло «дело архиепископа Агапита», звинуваченого в автокефалістській діяльності та припиненні церк.

спілкування із Патріархом Московським (слідство у «справі» провадили, за дорученням ВВЦУ ЮВР, архієпископ Кишинівський і Хотинський Анастасій (Грибановський) та професор церк. права Донського ун-ту П. В. Верховський). Рішенням Архієрейського собору у складі 12 єпископів, скликаного у м. Новочеркаську 25–26.11.1919, А. було усунуто від керівництва Катериносл. єпархією (опікуватися нею було доручено єпископу *Гермогену (Максимову)*, який залишив Росію у березні 1920, так і не ставши до виконання своїх нових обов'язків через обставини воєнного часу) та заслано до Балаклавського Свято-Георгіївського монастиря (на мисі Фіолент побли. Севастополя).

Повернувся до активного церк. життя після припинення діяльності ВВЦУ ЮВР (у листопаді 1920) завдяки сприянню однокурсника по КДА архієпископа Таврійського Димитрія (див. *Антоній (Абашидзе)*). Певний час обіймав посаду настоятеля Свято-Георгіївського монастиря, а у 1921, після відповідного покаяння, був де-факто відновлений на Катериносл. каф-рі Патріархом Тихоном у статусі тимчасово керуючого єпархією.

Вважаючи, що досягнення автокефалії УПЦ можливе лише канонічним шляхом, не підтримав створення УАПЦ на її I Всеукр. Правосл. Церк. Соборі 14–30.10.1921. Відмовився брати участь у хіротонії автокефальних єпископів та не визнав самовисвячених ієрархів і проголошеної ними незалежності від РПЦ.

Як очільник територіально найбільшої в Україні єпархії (охоплювала Катериносл., Запоріз. і Донец. губернії) намагався проти діяти утвердженню на її теренах структур обновленської церкви (за повідомленнями у тогочасній пресі, погрожував прихильникам «Живої церкви» позбавленням сану), у зв'язку з чим улітку 1922 був заарештований органами ДПУ. Прагнувши уникнути покарання й зберегти архієрейську посаду, у листі на адресу Катериносл. єпархіального ком-ту групи «Жива церква», доправле-

ному у вересні того ж року, заявив про свою цілковиту згоду з її програмою та намір приєднатися до її членів. Ухвалою обновленського Вищого церк. управління від 04.09.1922 призначений тимчасово керуючим Катериносл. єпархією.

13.11.1922 був заарештований вдруге за доносом (згідно з припущенням дослідників – вікарного єпископа *Йоаникія (Соколовського)*, заарештованого разом із А.) про приховування ним від держави значних церк. коштовностей (під час обшуку в архієрейському саду було знайдено велику кількість церк. начиння загальною вартістю у декілька трильйонів руб.). В очікуванні гучного процесу в Гувревтрибуналі утримувався у Катериносл. в'язниці, де невдовзі помер від висипного тифу (на 56-му році життя). Місце поховання невідоме.

Арх.: ЦДІАУК. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 309; Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 2078, 2331, 2333, 2335.

Опубл. дж.: Перемены по службе // Волинские ЕВ. – 1888. – № 21. – Ч. офиц. – С. 351; 1889. – № 30. – Ч. офиц. – С. 704; Извлечение из протоколов Совета Киевской духовной академии за 1895–1896 учебный год. – К., 1897. – С. 191–193, 308–311; Определения Святейшего Синода // ЦВед. – 1896. – № 40. – С. 370; 1898. – № 31. – С. 298–299; Личный состав служащих в духовно-учебных заведениях Екатеринославской епархии на 1900/1901 учебный год. – Екатеринослав, 1900. – С. 3; Высочайшие повеления // ЦВед. – 1902. – № 13. – С. 65; 1908. – № 39. – С. 297; 1911. – № 42. – С. 327; Высочайшие награды // Там само. – 1902. – № 18. – С. 118; 1904. – № 18–19. – С. 180; 1911. – № 19–20. – С. 106; Новое назначение на епископскую кафедру // Приб. ЦВед. – 1902. – № 13. – С. 462–463; Наречение и хиротония ректора Екатеринославской духовной семинарии архимандрита Агапита во епископа Уманского, викария Киевской епархии // Там само. – № 15–16. – С. 551–552; К пятилетию архипастырского служения преосвященнейшего Агапита, епископа Екатеринославского и Мариупольского, в Екатеринославской епархии // Екатеринославские ЕВ. – 1916. – № 35. – Отд. неофиц. – С. 530–542; Священный Собор Православной Российской Церкви. Деяния. – Кн. 1. – Вып. 1. – М., 1918. – С. 60, 98, 120; Кн. 3. – Пг., 1918. – С. 53, 55; Краткие биографические сведения о кандидатах на кафедру киевского епархиального епископа, выставленных различными учреждениями и организациями // Киевский епархиальный вестник. Прибавление. – 1918. – № 4. – С. 15; Родзянко М. В. Крушение империи // Архив русской революции, издаваемый Г. В. Гессеном. – Т. XVII. – Берлин, 1926. – С. 69–70; Шавельский Г. И. Воспоминания последнего прото-

пресвитера русской армии и флота. – Нью-Йорк, 1954. – Т. 2. – С. 331, 342–345, 375–378; Акты Святейшего Тихона, Патриарха Московского и всея России, позднейшие документы и переписка о каноническом преемстве высшей церковной власти, 1917–1943 / сост. М. Е. Губонин. – М., 1994. – С. 128; *Евлогий (Георгиевский), митр.* Путь моей жизни : Воспоминания. – М., 1994. – С. 320–321; Документы Юго-Восточного русского церковного Собора, относящиеся к учреждению Временного Высшего церковного управления // *Крячко Н. Н., свящ.* Учреждение Временного Высшего церковного управления на Юго-Востоке России в 1919 году // ВЦИ. – 2008. – Вып. 1 (9). – С. 13–16, 24–25, 27–29.

Літ.: *Теодорович Н. И.* Волынская духовная семинария. История первоначального устройства ее и подведомственных ей духовных училищ. Списки воспитанников, окончивших в ней курс учения, а также начальников и наставников ее в период времени с 1796 по 1900 г. – Почаев, 1901. – С. 780; *Цыпин Вл., прот.* Агапит (Вишневский Антоний Иосифович) // ПЭ. – Т. 1. – М., 2000. – С. 227; *Скалозуб Ю. Г.* История Екатеринославской епархии 1775–1917. – Днепропетровск, 2001. – С. 410–413; *Агеева Е. А.* Днепропетровская и Павлоградская епархия (УПЦ) // ПЭ. – Т. 15. – М., 2007. – С. 457; *Кострюков А. А.* Ставропольский Собор 1919 г. и организация Временного церковного управления на Юго-Востоке России // Уральский исторический вестник. – 2008. – № 4 (21). – С. 73–74; *Тригуб О. П.* Російська православна церква в Радянській Україні 20–30-х рр. : інституційний розкол та міжконфесійні відносини : дис. ... д-ра істор. наук : 07.00.01. – К., 2009. – С. 116–124; *Бойко О. В., Сніда Є. О.* Постать архієпископа Катеринославського Агапіта на тлі церковно-політичних процесів післяреволюційної доби (1917–1924 рр.) // *Підніпров'я : історико-краєзнавчі дослідження.* – 2010. – № 8. – С. 225–233; *Стародуб А. В.* Всеукраїнський православний церковний Собор 1918 року : огляд джерел. – К., 2010. – С. 30, 45–46, 68, 72, 109, 129, 139, 219; *Грибовський Вл.* Катеринославський єпископ Агапіт між Україною, Росією і Церквою // *Експедиція ХХІ : історична, культурологічна газета.* – 2013. – № 11 (137). – Режим доступу: <http://www.ex21.com.ua/history/113-6.htm>. – Назва з екрана; *Ігнатуша О. М.* Православна церква і російська агресія в Україні (1919–1920 рр.) : Ч. 1. Ідейні орієнтири та характер діяльності // *Наук. праці історичного ф-ту Запорізького національного ун-ту.* – Вип. XXXVIII. – Запоріжжя, 2014. – С. 126, 128; *Він же.* Православна церква і російська агресія в Україні (1919–1920 рр.) : Ч. 2. Суперечності взаємодії церкви та політичних режимів // *Там само.* – Вип. XXXIX. – Запоріжжя, 2014. – С. 88, 90.

М. Л. Ткачук

АГГЕЄВ Костянтин Маркович [рос. Агеев Константин Маркович] (28.05 [09.06].1868–06.01.1921), протоієрей РПЦ, випускник КДА – церк. і освіт. діяч, реліг. філософ, публіцист.

Нар. у с. Лутово Богородицького пов. Тульської губ. (нині – Воловського р-ну Тульської обл. РФ) у сім'ї селянина. Після закінчення Єфремівського ДУ (1877–81) та Тульської ДС (1881–87) служив наглядачем Єфремівського ДУ.

У 1889–93 навчався у КДА, де здобув ступ. канд. богослов'я (ухвалу Ради КДА від 14.06.1893 затверджено митрополитом Київським і Галицьким *Йоаникієм (Рудневим)* 02.07.1893). Рукопис канд. дис. «Персидская религия и ее зависимость от религии богооткровенной», що отримав суперечливі оцінки рецензентів (здебільшого схвальну – доц. Ф. І. *Титова* і переважно критичну – проф. П. І. *Ліницького*), зберігається в ІР НБУВ.

22.08.1893 рукопокладений у сан ієрея і призначений помічником настоятеля Успенського собору м. Сувалки (польс. Suwałki – адм. центр Сувальської губ. Царства Польського; нині – у Підляському воєводстві Республіки Польща). За сумісництвом викладав Закон Божий у міськ. жін. гімназії (з вересня 1893) та початковому уч-щі (з вересня 1894). З 01.09.1896 служив настоятелем Свято-Троїцького храму і законовчителем чол. гімназії у м. Маріямполе Сувальської губ. (нині – адм. центр Маріямпольського пов. Литов. Республіки).

Восени 1900 переїхав до Києва, де обійняв посади законовчителя імп. Ін-ту шляхетних дівчат (Київ. ін-т імп. Миколи І) і настоятеля інститутської церкви в ім'я священномучениці цариці Олександри; згодом викладав також Закон Божий у 3-й чол. гімназії. Долучився до діяльності Свято-Володимирського єпархіального братства ревнителів православ'я при Києво-Софійському кафедральному соборі.

З 1903 мешкав у С.-Петербурзі, де служив законовчителем Олександрівського жін. ін-ту та настоятелем інститутської церкви в ім'я Св. благовірного вел. кн. Олександра Невського. Викладаючи Закон Божий, відмовився від традиційного відтворення катехізису митрополита Філарета (Дроздова) на